

Branimir Zorica*

NEKA PITANJA O SKRAĆENOM POSTUPKU (S NAGLASKOM NA PRESUDU BEZ OBRAZLOŽENJA)

I. PRESUDA BEZ OBRAZLOŽENJA PREMA ZKP-u PRIJE NOVELA

Svaka presuda koju sud donosi u kaznenom postupku sastoji se, osim uvoda i izreke, od obrazloženja, kao temeljnog sastojka odluke, bez kojeg je u biti nezamislivo ispitivanje zakonitosti same presude. Odredbama članka 359. stavaka 7. i 8. ZKP predviđeno je što sve treba navesti u obrazloženju. Tako je sud dužan izložiti sve sporne, ali i nesporne činjenice, ocijeniti vjerodostojnost proturječnih dokaza, razloge prihvatanja odnosno neprihvatanja pojedinih prijedloga stranaka, kojim se razlozima vodio pri rješavanju pravnih pitanja, osobito pitanja postojanja krivnje, zatim koje je okolnosti uzeo u obzir pri izricanju kaznenopravnih sankcija i dr.¹

Prije stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o kaznenom postupku (NN 58/02, u daljnjem tekstu: ZIDZKP), Zakon o kaznenom postupku (NN 110/97, 27/98, 58/99 i 112/99, u daljnjem tekstu: ZKP) predviđao je mogućnost izrade pisane presude bez obrazloženja u dva slučaja:

1. članak 360. ZKP, u slučaju kada je sud optuženiku izrekao novčanu kaznu ili uvjetnu osudu uz daljnji uvjet da su se stranke, ali i oštećenik, odrekli prava na žalbu protiv presude (redovan postupak),
2. članak 442. stavak 5. ZKP, u slučaju kada su se stranke i optuženik odrekli prava na žalbu protiv presude te ne traže dostavu presude (u skraćenom postupku).

Razlika u te dvije situacije bila je dakle u tome što odricanje od prava na žalbu, bez obzira na vrstu kaznenopravne sankcije i uopće vrstu odluke, naravno i uz netraženje otpravka, dovodi do toga da pismeno izrađena presuda ne sadrži obrazloženje. Takva presuda mogla se donijeti samo u skraćenom

* Branimir Zorica, Općinski sud u Biogradu na Moru

¹ Vidi opširnije: Marin Mrčela, Kazneni postupak - upravljanje glavnom raspravom, Informator, Zagreb, 2000, str. 79-93.

postupku i nije ju bilo potrebno dostavljati strankama. Suprotno, ako bi se zahtijevala dostava, tada je presuda morala imati obrazloženje.²

U redovnom postupku obrazloženje je moglo izostati samo ako se radilo ne samo o odricanju već i o tome da je izrečena novčana kazna ili primijenjena uvjetna osuda. Sve druge odluke valjalo je obrazlagati.

Stupanjem na snagu ZIDZKP-a dolazi do bitnih promjena, koje stupaju na snagu 1. siječnja 2003. U dijelu koji nas ovdje zanima te se promjene odnose na tzv. sumarni postupak.

II. PRETPOSTAVKA ZA ODRŽAVANJE GLAVNE RASPRAVE U SUMARNOM POSTUPKU

Smisao skraćenog postupka je u tome da se, s obzirom na to da se postupak vodi zbog počinjenja lakših kaznenih djela koja su manje složena, procedura pojednostavni. Samo se usputno navodi da izmjenama ZKP-a skraćeni postupak zahvaća 65% kaznenih djela iz Kaznenog zakona³ (kakav će u praksi biti odnos kaznenih postupaka pokrenutih na temelju optužnih prijedloga prema onima pokrenutima u povodu optužnica, možemo samo pretpostavljati, no zasigurno će udio onih "lakših" biti još veći).

Jedna od osnovnih razlika između redovnog i sumarnog kaznenog postupka je u tome što se glavna rasprava u skraćenom postupku može održati i bez prisutnosti stranaka. Tako će se glavna rasprava uvijek održati ako ne dođe državni odvjetnik, a u slučaju da na raspravu ne pristupi okrivljenik, iako je uredno pozvan ili mu se dostava poziva nije mogla izvršiti zbog neprijavlivanja promjene adrese, sud može odlučiti da se rasprava održi u njegovoj odsutnosti uz daljnji uvjet da njegova nazočnost nije nužna i da je prije toga bio ispitan ili se očitovao o osnovanosti optužbe (ovo posljednje je novost), što je sve regulirano odredbama čl. 441. st. 1. i 3. ZKP.

Što znači u praktičnom smislu primjena naprijed prepričanih normi? Kada su naročito u pitanju manji sudovi, koji se nalaze izvan sjedišta općinskih državnih odvjetnika, to znači da se u pravilu sve glavne rasprave u sumarnom postupku održavaju bez prisutnosti državnog odvjetnika. Primjerice, na Općinskom sudu u Biogradu na Moru, kao sudu tzv. sužene nadležnosti, državni odvjetnik pristupao je na glavne rasprave u skraćenom postupku samo u slu-

² Čudno je zbog čega za izostanak obrazloženja u skraćenom postupku treba i dodatni uvjet "netraženja otpreme", no teško je i zamisliti da bi se stranke odrekle prava na žalbu, a da ujedno traže otporak presude, pa stoga to pitanje u praksi nije predstavljalo nikakav problem.

³ Prema Željko Horvatić, Novo hrvatsko kazneno zakonodavstvo, Zagreb, Organizator, 1997, str. 168.

čaju kada bi se one zakazivale zajedno (odnosno istog dana) s jednom ili više onih koje se vode u redovnom postupku, odnosno po optužnici. Može se samo zamisliti što će se događati nakon 1. 1. 2003. kada nikakvih optužnica na tom i sličnim sudovima neće biti.

Da bi se rasprava održala bez prisutnosti okrivljenika, uvjeti su nešto stroži, no ipak je moguće, a to zasigurno u praksi neće biti rijetkost, da će se održavati vrlo često i u njegovoj odsutnosti. Pri tome valja napomenuti da se lako može dogoditi da se okrivljenik uopće na glavnoj raspravi ne izjasni o osnovanosti optužbe, ako je svoju obranu dao kod istražnog suca. Nejasno je zbog čega je člankom 166. ZIDZKP predviđena i alternativa “ili se očitovao o osnovanosti optužbe”, jer bi u tom slučaju, dakle ako je prvi put pristupio na glavnu raspravu, odmah nakon očitovanja, bez obzira na to kakvo ono bilo, okrivljenik trebao biti ispitan odnosno trebao bi dati i svoju obranu, naravno ako to želi (čl. 442. st. 2. koji je izmijenjen odredbom čl. 167. ZIDZKP).

III. KADA SE DONOSI PRESUDA BEZ OBRAZLOŽENJA, NAKON ZIDZKP-a

Novom odredbom čl. 442. st. 7. ZKP predviđeno je da prijepis presude donesene u skraćenom postupku mora sadržavati obrazloženje samo u jednom slučaju, a to je kada je okrivljeniku izrečena kazna zatvora. Kada je donesena bilo kakva druga odluka, pismena presuda sadrži obrazloženje samo ako stranke zatraže da im se dostavlja pisani otpравak presude. Čini se da je time zakonodavac unio novinu koja je vrlo zanimljiva i na prvi će je pogled sudac praktičar prihvatiti s osobitim zadovoljstvom. Naime preopterećeni prvostupanjski sudac, čiji rad nitko ne cijeni i za koji svatko drugi misli da ga može bolje obavljati od suca samog, sretan je pri samoj pomisli da je oslobođen dužnosti pisanja često doista nepotrebno opširnih obrazloženja. Međutim kada se ta novost bolje sagleda, čini se da će razloga za zadovoljstvo biti manje.

Prva dvojba koja se pojavljuje jest da li doista ne treba pisati obrazloženje ako stranke ne traže pismeni otpравak presude. Iz dikcije citirane odredbe izgleda da u to ipak nema nikakve sumnje.

Nadalje, je li sudac dužan upozoriti stranke na to da imaju pravo zahtijevati pisanu otpremu? Izgleda da nije. Štoviše, smatramo da samo stranke same imaju pravo tražiti otpравak pismene presude te da bi (da je to samo malo drugačije regulirano) pisanje obrazloženja u presudi trebalo biti i stvarni izuzetak od pravila.

Sljedeće je pitanje što učiniti kada stranaka nema na raspravi (što će zasigurno biti često), a sudac donese odluku. Odgovor je vrlo jednostavan. Pisana presuda u tom slučaju ne treba sadržavati obrazloženje. To naime iz već

spomenutog razloga što se presuda s obrazloženjem pismeno sastavlja samo ako to stranka (dovoljno jedna) zatraži. Ako toga zahtjeva nema, nema niti pismenog otpravka obrazloženja presude.

IV. KRATKO OBRAZLOŽENJE KOJE SE UNOSI U ZAPISNIK

Sagledavajući prethodne navode, stvari izgledaju doista sasvim dobro. No, idemo dalje. Što sudac treba učiniti kada nema zahtjeva ili uopće stranaka, a presuda je objavljena? Odgovor je opet izgleda jasan: valja u zapisnik s glavne rasprave unijeti kratko obrazloženje. Upravo u ovom trenutku nastupaju problemi. Naime nije jasno kakvo bi to “kratko obrazloženje” koje se unosi u zapisnik trebalo biti.

Odredbama ZKP-a (osim onih iz članka 359. stavaka 7, 8. i 9) nije predviđeno što bi to kratko obrazloženje trebalo sadržavati. Iz toga bi se onda mogao izvesti jedini mogući zaključak, a taj je da i kratko obrazloženje koje se unosi u zapisnik s glavne rasprave mora sadržavati sve nesporne i sporne činjenice, uz navođenje zbog čega se smatra da su neke od njih dokazane ili nedokazane i sve drugo o čemu je prije, pod točkom I, bilo riječi, pa konačno do navođenja razloga zbog kojih je izrečena ili primijenjena koja kazneno-pravna sankcija (osim naravno zatvorske kazne koja se uvijek obrazlaže u pismeno izrađenoj presudi).

Čini se dakle da kratko obrazloženje u usporedbi s onim, nazovimo ga “normalnim”, ne sadržava nikakve bitne razlike, osim u tome što se ono prvo upisuje u zapisnik s glavne rasprave i što se mora ispisati odmah nakon objave presude, odnosno nakon što nitko od prisutnih stranaka nije zatražio pismenu otpremu presude ili stranaka uopće na raspravi nije bilo. To naprosto zato što niti jednom odredbom ZIDZKP-a nije predviđeno da bi to kratko obrazloženje trebalo izgledati drugačije te, nadalje, što ne postoji bilo kakvo ograničenje u pogledu prava na žalbu protiv takve presude⁴. Tako bez obzira na to što stranka nije zahtijevala pismeni otpravak presude, to nikako ne znači i da se odrekla prava na žalbu protiv presude. Štoviše, u članku 168. ZIDZKP, kojim je unijet sasvim nov članak, i to 442.a, u stavku 1. predviđeno je izričito pravo stranaka da mogu podnijeti u roku od osam dana od dana dostave žalbu protiv presude. Tom normom ne uređuje se nikakvo razlikovanje u pravu na ulaganje

⁴ Kratko obrazloženje spominje se i u odredbi čl. 297. st. 5. ZKP, u kojoj se navodi da se “rješenja vijeća uvijek objavljuju i s kratkim obrazloženjem unose u zapisnik o glavnoj raspravi”. Međutim odredbom čl. 124. ZIDZKP navedena se odredba dopunjuje riječima: “ako protiv rješenja nije dopuštena posebna žalba”. To dakle znači da svaka odluka protiv koje se može izjaviti redovni pravni lijek mora biti “normalno” obrazložena, što proizlazi i iz gornjih navoda.

redovnog pravnog lijeka s obzirom na to sadrži li presuda u pismenom otpravku obrazloženje ili ne.

Kako stranke mogu pobijati presudu i bez obrazloženja u pismenom otpravku, to je jasno da je drugostupanjski sud pri ispitivanju navoda iz žalbe, a zapravo i bez obzira na njih, po službenoj dužnosti između ostalog dužan utvrditi sadrži li takva presuda bitnu povredu kaznenog postupka iz članka 367. stavka 1. t. 11. (sukladno odredbi iz čl. 379. st. 1. točke 1. istog zakona). Drugostupanjski sud će dakle u svakom slučaju ukinuti prvostupanjsku presudu ako izreka proturječi razlozima presude, ako uopće nema razloga ili nisu navedeni razlozi o odlučnim činjenicama, ili su ti razlozi potpuno nejasni ili proturječni, ili ako o odlučnim činjenicama postoji znatna proturječnost između onoga što se navodi u razlozima presude o sadržaju tih isprava ili zapisnika o iskazima danim u postupku i samih tih isprava ili zapisnika. O žalbenoj osnovi pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja bolje je i ne govoriti. Ono što će taj sud cijeniti pri donošenju svoje odluke bit će kratko obrazloženje koje se nalazi u zapisniku, pa onda to obrazloženje, sasvim logično, mora sadržavati sve ono što ima i obrazloženje u pismenom otpravku.

Upravo zbog navedenog čini se sasvim jasnim da kratkog obrazloženja ne može uopće biti i zapravo ništa se odredbom iz članka 442. stavka 7. noveliranog ZKP nije postiglo, a to je valjda bila intencija zakonodavca. Sasvim bi drugačije bilo da je izmjenama ZKP-a ograničeno u opisanoj pravnoj situaciji pravo na žalbu, pa makar kako je to, primjerice, predviđeno kod prava na žalbu protiv presude zbog izostanka donesene na temelju odredbi Zakona o parničnom postupku. Naime takva se presuda ne može pobijati zbog pogrešno ili nepotpuno utvrđenog činjeničnog stanja. U tom slučaju obrazloženje bi moglo biti doista kratko. Ili da je predviđena procesna pretpostavka da netražnje pismenog otpakva predstavlja ujedno priznanje, pa makar činjeničnog supstrata utvrđenog objavljenom presudom. Treća je pak mogućnost da se normira izgled kratkog obrazloženja. Čekajući sudsku praksu, nepotrebno će se izgubiti vrijeme.

V. ŽALBA PROTIV PRESUDE BEZ OBRAZLOŽENJA (KRATKOG I OBIČNOG)

Stvarna presuda bez obrazloženja ostala je samo u slučaju iz čl. 442.a st. 3. ZKP (čl. 168. ZIDZKP). Naime ako se stranke, koje su prisutne na glavnoj raspravi, odreknu prava na žalbu odmah nakon objave presude, tada će im se dostaviti prijepis, premda bez obrazloženja. To je naravno i logično jer stranka koja se odrekla prava na žalbu ne može ju izjaviti (članak 386. ZKP). Ono što

je međutim bitno jest to (s aspekta obrazloženja) da se obje stranke trebaju odreći prava na žalbu.

Ista odredba unosi i novost prema kojoj bi ispalo da oštećenik, u slučaju kada državni odvjetnik nije prisutan na glavnoj raspravi, preuzima u potpunosti njegovu ulogu. Dakle, ne samo da samim time ima pravo uložiti žalbu, što inače ne može, odnosno samo ograničeno (čl. 363. st. 4. ZKP), već ispada da bi se mogao u ime državnog odvjetnika, kao ovlaštenog tužitelja, odreći prava na žalbu, a posljedica toga je dostava presude bez obrazloženja, ali i ne samo to, već i bez kratkog obrazloženja u zapisniku.

Komentirajući navedenu odredbu, Hajrija Novoselec⁵ navodi da bi primjenom te odredbe državni odvjetnik bio osujećen u svom pravu na žalbu protiv presude jer će mu se presuda dostaviti bez obrazloženja (doduše navodi se samo prijepis presude, a ne i kratko obrazloženje u zapisniku), čime se dovodi u pitanje primjena ovog stavka.

Doista nema nikakvog razloga za to da se državnom odvjetniku oduzme pravo na žalbu te je naprosto nevjerovatno da je to uopće moguće. Ne može se raditi u konkretnoj situaciji o nekakvom preuzimanju gornjenja od strane oštećenika, a izgleda da se zapravo taj efekt postiže ovom odredbom. Ako je to zakonodavac doista htio, tada bi izričito valjalo predvidjeti da odricanjem oštećenika od prava na žalbu nastaje učinak i prema državnom odvjetniku. U suprotnom, ako državnom odvjetniku preostaje pravo na žalbu, tada, bez obzira na to što presuda nema obrazloženje, ona će se morati podvrgnuti ispitivanju od strane suda drugog stupnja, što bi automatski značilo ukidanje presude jer odluka nije uopće obrazložena.

ZAKLJUČAK

Ovim tekstom htjelo se samo ukratko upozoriti na neke probleme s kojima se susreće sudac koji sudi u kaznenim predmetima u kojima se postupak vodi po pravilima skraćenom postupka. Izmjenama ZKP-a pokušalo se uvesti određene novote, od kojih smatramo da su naročito zanimljive one koje se tiču mogućnosti izrade presuda u pismenom obliku bez obrazloženja. Međutim, ideja, koja je sama po sebi više no dobra, nije do kraja razrađena, pa je konačni rezultat isti, ako ne i gori no što je bilo prije. Čini se da kod zakonodavca naprosto nije bilo hrabrosti “jače zagristi” u problem, odnosno postupanje stranaka određenim procesnim pretpostavkama disciplinirati, što bi zasigurno

⁵ Hajrija Novoselec, Izmjene i dopune Zakona o kaznenom postupku, razlozi i sadržaj, Hrvatska pravna revija, 8/2002, Inženjerski biro, str. 117.

dovelo do efikasnijeg sudovanja, što nam je svima neostvareni san. Naime, kada bi se netraženje otpreme pismenog prijepisa presude, kao i nepristupanje na glavnu raspravu, tretiralo kao priznanje, pa makar činjeničnih utvrđenja prvostupanjskog suda, sigurno bi se, ako ništa drugo, smanjio broj ne samo žalbi općenito već posebno ukidnih odluka.

Dakle, valjalo je procesnu neaktivnost stranaka sankcionirati, mogućnost žalbe reducirati u tom slučaju, što se sve pokušalo, ali izgleda nedovoljno određeno i s previše upitnika. Srećom, priliku za sastav novog procesnog zakona imat ćemo vrlo uskoro.

Summary

SOME ISSUES RELATED TO SUMMARY PROCEEDINGS (WITH AN EMPHASIS ON THE COURT DECISION “WITHOUT A STATEMENT OF REASONS”)

The author discusses the possibility of drafting a written court decision in summary criminal proceedings without a statement of reasons. This possibility was expanded after the new version of the Criminal Procedure Act of 2002, which specifies that a written court decision in summary proceedings should contain a statement of reasons only if the defendant is sentenced to prison (Article 422, paragraph 7). In the case of other written court decisions, they should contain a statement of reasons only if the parties require a written communication from the judge. If they fail to do so, after announcing his/her decision, the judge should only enter a “brief statement of reasons” in the court register. However, after investigating the meaning of “a brief statement of reasons” and analysing other legal provisions, especially those which refer to the right to appeal by the party who has not waived his/her right to appeal against the court decision, the author concludes that these words do not significantly alter the obligation of the court to state all disputed facts in the statement of reasons, and the assessment of the evidence used for their establishment. Therefore, it is the author’s opinion that in the new modifications of the criminal Procedure Act this issue should be resolved more adequately, perhaps following the model of the provision from the Civil Procedure Act which limits the right to appeal against a court decision as a result of wrongly or incompletely established facts due to absence.

130. str. prazna